

Ключові слова: Я. Грицьковян, українське шкільництво в Польщі, педагогічна концепція, українська нацменшина.

В статье кратко представлены основные этапы жизни и деятельности Ярослава Грицьковяна, раскрыты особенности его организационно-педагогической деятельности, определена роль Я. Грицьковяна в развитии украинского образования в Польше. Установлено, что педагог принимал активное участие в создании различных общественно-просветительских организаций с целью пропаганды украинского языка и культуры в Польше и организации школ с украинским языком обучения. Важной составляющей его педагогической деятельности было создание учебников для детей украинского нацменьшинства в Польше.

Ключевые слова: Я. Грицьковян, украинская школа в Польше, педагогическая концепция, украинское нацменьшинство.

In the article the main stages of the life and work of Jaroslav Hrytskovyan have been briefly given, the peculiarities of his organizational and educational activities have been revealed, the role of J. Hrytskovyan in the development of the Ukrainian education in Poland has been defined. It has been found that the teacher contributed to the creation of various socio-educational centers with the aim of promoting the Ukrainian language and culture in Poland and organization of schools with Ukrainian language teaching. An important part of his pedagogical activity was the creation of books for children of Ukrainian minority in Poland.

Key words: Y. Hrytskovyan, Ukrainian scholarly in Poland, teaching concept, Ukrainian minorities.

УДК [373.5.091.33:004.77]:94 (477)

І.Ю. Шахіна, А.В. Ткаченко
м. Вінниця, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ВЕЛИКИЙ ТЕРОР» НА ВІННИЧЧИНІ (1937-1938 РР.)

Постановка проблеми. XXI століття вимагає від майбутнього вчителя історії не лише використання ґрунтовних знань з обраного предмету, ерудованості, володіння педагогічною майстерністю, але й уміння впроваджувати новітні технології в освітню діяльність. Сучасні підходи, методи, техніки та технології надають можливість зробити проектування на уроках історії цікавим, креативним, пізнавальним. Серед різноманіття методів вільного мислення, інтенсифікації розумової активності і прискорення творчого процесу слід відзначити метод «Mind Maps».

Аналіз попередніх досліджень і публікацій доводить, що вивченню та аналізу проблеми використання ментальних карт на уроках історії, присвячено дуже мало праць, адже цей метод сприймання матеріалу є відносно новим і недостатньо вивченим. Першим, хто розвинув сам термін «ментальна карта» у своїх працях був Тоні Бьюзен [1, с. 2]. Серед українських науковців над цим питанням почали працювати А. Киридон [2], І. Кіндрат [3], Л. Хорькова [4], М. Черній [5].

Метою нашої статті є висвітлення можливостей використання технологій «Mind Maps» на уроках історії України з історії рідного краю (10 клас), розкрити їх значення, окреслити перспективи використання цих технологій у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Термін «ментальна карта» (mental map, cognitive Landkarte), який останнім часом активно використовується в міждисциплінарному дискурсі, вперше впроваджено Едвардом Чейзом Толменом у 1948 році. Однак основні роботи з цієї проблематики з'являються в 1970-х роках і належать авторському колективу – географу Р. Доунза та психологу Д. Стеа [2].

Суть побудови ментальної карти полягає в тому, щоб за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, якими мислить людина, наочно зобразити цілісну картину знань про предмет вивчення, розгляду. Мета створення карт може бути різною: запам'ятовування складного матеріалу, передача інформації, розкриття для себе якогось питання. Їх можна використовувати як на уроці для пояснення матеріалу, так і для підготовки до контрольної або самостійної роботи, або під час складання іспитів.

Необхідно зазначити і підвищений рівень інтересу школярів до такого виду роботи. Окрім того, методика дозволяє залучити до роботи учнів з різним рівнем знань, умінь та навичок. Позитивним моментом методики є те, що вона дозволяє самореалізуватися кожному учню, відобразити його власні знання і потреби, розкрити свої здібності. Цей вид роботи утворює міжпредметні зв'язки, актуалізує набуті знання, вміння й навички, навчає раціонально мислити, чітко сортувати, опрацьовувати та повторювати інформацію, бачити логічні зв'язки між окремими елементами системи, аналізувати вже існуючі та синтезувати нові знання.

Головною особливістю є те, що карта інтерактивна. Вчитель під час пояснення не відкриває всю карту, а в потрібний момент відкриває і закриває гілки, що є дуже зручним способом.

Користь застосування майндмепінгу в освіті очевидна. Заслужений учитель України В. Шаталов ще в минулому столітті ввів поняття – «опорно-графічний конспект», який необхідно використовувати для послідовного, логічного розкриття теми та розвитку творчого мислення учнів. З часом, метод опорної графіки і метод майндмепінгу почали використовувати ті ж основоположні принципи і застосовуватись для досягнення найважливіших педагогічних цілей [5, с. 88].

Застосування ментальних карт на уроках історії в 10 класі забезпечує формування ключових предметних компетентностей: інформаційно-комунікаційну (за рахунок легкого опанування теоретичного матеріалу), ІКТ-компетентність (за рахунок зручного алгоритму запису послідовності дій), навчальну й комунікативну (за рахунок можливості як індивідуальної, так і групової роботи), соціальну й громадянську компетентності (через вираження власного «Я» та відчуття значущості у колективі) [4].

Відзначимо, що карта розуму має такі відмінні риси:

- об'єкт уваги, сфокусований у центральному образі;
- основні теми та ідеї, пов'язані з об'єктом уваги, розходяться від центрального образу у вигляді ідей;
- гілки, що набувають форми плавних ліній, пояснюються і позначаються ключовими образами і словами. Ідеї наступного порядку (рівня) також зображуються у вигляді гілок, що відходять від центральних гілок і т.д.,
- гілки формують пов'язану вузлову структуру (систему) [2].

У процесі виконання завдань учні вивчають прийоми структурування навчального матеріалу, наприклад, окремої теми курсу історії, що сприяє підходу в стилі мозкового штурму. Одночасно відбувається структурування наявних в учнів знань з обраної теми. У них виробляються вміння підготовки навчального матеріалу для пояснення. Така робота дозволяє поліпшувати самостійну роботу учнів, формувати в них уміння працювати з навчальною й науковою літературою.

Карти розуму ідеально підходять для використання в навчальних закладах, можуть бути застосовані до будь-яких видів завдань, активно залучаючи учнів різного віку до творчого мислення, організації та вирішення різних проблем. Гнучкість карт розуму дозволяє розглядати будь-яку тему або питання, вони можуть використовуватися для всього класу, групи або індивідуально.

Визначимо можливості карт розуму, що дозволяють:

- поліпшити пам'ять, нагадати факти, слова і образи;
- генерувати ідеї;
- надихнути на пошук рішення;
- продемонструвати концепції і діаграми;
- аналізувати результати або події;
- структурувати творчі роботи;
- підсумовувати інформацію;
- організувати взаємодію між учнями в груповій роботі або рольових іграх.

Крім ознайомлення своїх учнів з теорією навчального матеріалу з історії, вчитель може використовувати ментальні карти у вирішенні практичних завдань, роблячи процес навчання легшим і приємнішим.

Зазвичай, високий результат застосування ментальних карт спостерігається ще й тому, що здебільшого вони містять практичний матеріал (близько 70 %), і лише незначну частину теоретичного (близько 30 %).

Якість і ефективність використання ментальних карт можна покращувати за допомогою кольору, малюнків, символів та аббревіатур, що дозволяє підвищити цікавість, привабливість, оригінальність і ефективність карти. А це дозволяє розвинути творчі здібності під час створення і подальшого використання карти, генерування ідей та покращує запам'ятовування учнями інформації, що міститься на карті. Ментальні карти сприймаються краще, ніж звичайні схеми, графіки, таблиці, тексти, тому що вони краще відповідають структурі людського мислення – асоціативного, ієрархічного та візуального. Хоча, зрозуміло, карти не замінюють таблиць і графіків, а чудово доповнюють їх.

Традиційна інтелект-карта на аркуші паперу складається з декількох основних елементів. У центрі розташовується опис головної мети або поставленої проблеми. Зазвичай вона полягає в зображенні певної геометричної фігури, наприклад, овалу або прямокутника. Від цього центрального елемента відходять гілки до першого рівня розділів карти. Зазвичай, це головні аспекти поставленої задачі. Від цих розділів відходять гілки до більш дрібних підрозділів. Усі елементи позначаються ключовими словами, різними символами і короткими описами. Розділи і підрозділи рекомендується розташовувати навколо центральної теми. Потім їх можна зв'язувати в потрібному порядку відповідно до логіки подальшого міркування.

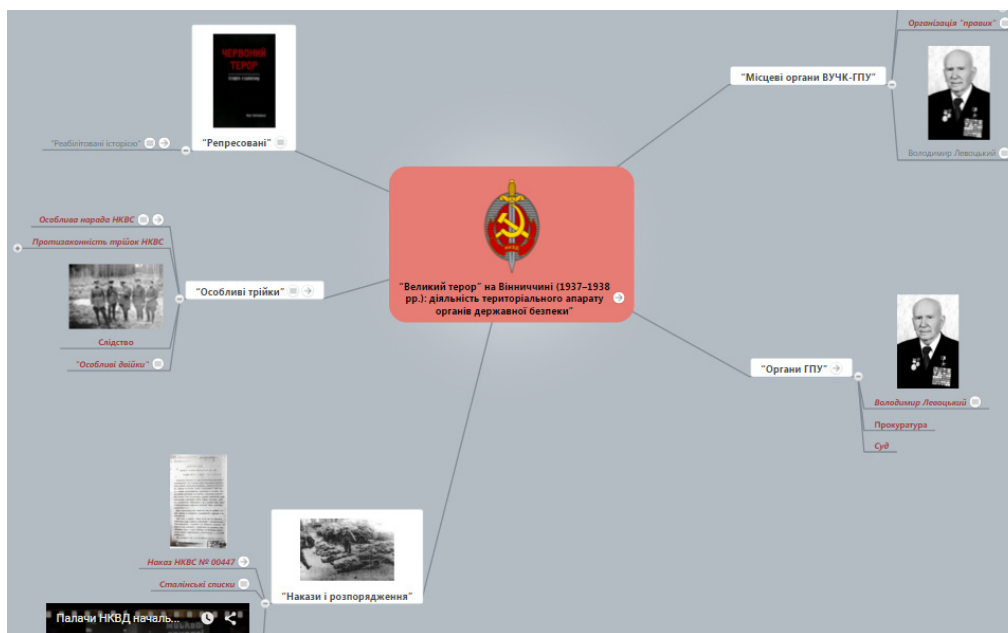

Рис. 1. Створення і розташування вузлів на ментальній карті «Великий терор» на Вінниччині (1937-1938 рр.): діяльність територіального апарату органів державної безпеки», створеної з допомогою on-line ресурсу mindmeister.com

Для прикладу можна розглянути дві ментальні карти, які можуть бути використані під час проведення уроку «Великий терор» на Вінниччині (1937-1938 рр.): діяльність територіального апарату органів державної безпеки». Одна з них виконана за допомогою on-line ресурсу www.mindmeister.com. Зареєстровані користувачі мають можливість створити там безкоштовно три ментальні карти. Після реєстрації і ознайомлення з сайтом, переходимо до створення ментальної карти. Для того, щоб поділитися своєю інтелект-картою, варто надіслати листа із

запрошенням електронною поштою. Також, можна надіслати спеціальне посилання на свою інтелект-карту користувачу, якого хочете запросити до спільної роботи.

Працювати з Mindmeister дуже просто і зручно. Побудовані гілки можна перетягувати з одного краю в інший, видаляти, змінювати колір і додавати деякі піктограми. Для того, щоб побудовані карти були точні, у розпорядженні користувача надані можливості зміни масштабу (карту можна зменшувати і збільшувати одним натисканням миші). Окрім того, можна включати і відключати лінійку (як на креслярських аркушах).

Посередині карти є перший вузол – головний, до якого будуть прив'язані вузли. У головному вузлі потрібно написати тему уроку, тобто «Великий терор» на Вінниччині (1937-1938 рр.): діяльність територіального апарату органів державної безпеки». Після того можна робити й інші відгалуження: «Місцеві органи ВУЧК-ГПУ», «Органи ГПУ», «Репресовані», «Особливі трійки», «Накази і розпорядження» (рис. 1).

До вузлів і гілок можна прикріплювати картинки і відео, додавати посилання, а також текст з поясненням матеріалу або визначення понять.

Програма дозволяє зберігати карту в різноманітних форматах: PDF, картинки, документ Microsoft Word, використовувати карту в on-line режимі, яку можна переглянути за адресою <https://www.mindmeister.com/605238064>.

Така міні-карта пам'яті може бути складена на основі параграфу підручника, статті з журналу або газети, будь-якої інформації, яка може бути корисною на уроці.

Інша карта, яка може бути використана на цьому уроці, створена за допомогою ресурсу www.Mind42.com. Це безкоштовний, швидкий і простий сервіс, за допомогою якого користувач може створювати інтелект-карти. Для роботи потрібно зареєструватися на сайті. Після того натиснути кнопку *New mind map* (Створення нової інтелект-карти). У вікні *Create mind map* у полі *Mind map name* ввести ім'я нової інтелект-карти. Сервіс містить меню редагування, де можна додавати інформацію про проект (% виконання, пріоритет, дата, опис), url-адресу, картинку, іконку, змінювати стиль шрифту, колір ліній.

Особливостями використання Mind42 є те, що він є абсолютно безкоштовним і кілька людей можуть одночасно працювати над картою.

Карта, що розміщена за адресою <http://mind42.com/mindmap/fbfdcc54-90fd-4745-bbab-012c07b2f0e2>, може бути використана на уроці і має назву «Керівники НКВС». Тут зібрані історичні особи, які відігравали провідну роль у політиці «великого терору». Інформація подана у вигляді ментальної мапи, яка в графічному вигляді узагальнює і систематизує основні знання учнів про діяльність історичної особи.

Сучасні історики використовують створення ментальної мапи особистості (фізичної, історичної, уявної), як інструмент конструювання психобіографії, ідеального, інтелектуального, типового, фактичного життєпису людини [4].

Ментальне картографування особистості можна уявити у вигляді схеми з чотирма гілками: біографія, політична діяльність, історичні події, хронологія (рис. 2).

Мапа особистості, що фіксується як ментальна мапа, передбачає вивчення місць, пов'язаних із життям та діяльністю особистості. У першій гілці описано основні факти з біографії діячів, друга розповідає про основні аспекти політичної діяльності. Окрема гілка ментальної мапи особистості – це події в її житті, фізичному, внутрішньому або духовному. Остання гілка – це хронологія, де висвітлені накази, які видавалися проти знищення і репресій. Також, карта наповнена різноманітними відео з Youtube.com. На ній представлені фото керівників, що сприяє запам'ятовуванню матеріалу і може бути корисним під час проходження ЗНО з історії. Адже, звичайний спосіб передачі інформації не завжди допомагає в обробці великої кількості даних. Подана таким чином інформація погано запам'ятовується.

Малюнки і символи запам'ятовуються набагато легше. Роль учителя полягає в розвитку в учнів інтересу до їх власних висловлювань і міркувань. Це стимулює реальне спілкування і підвищує мотивацію до вивчення історії.

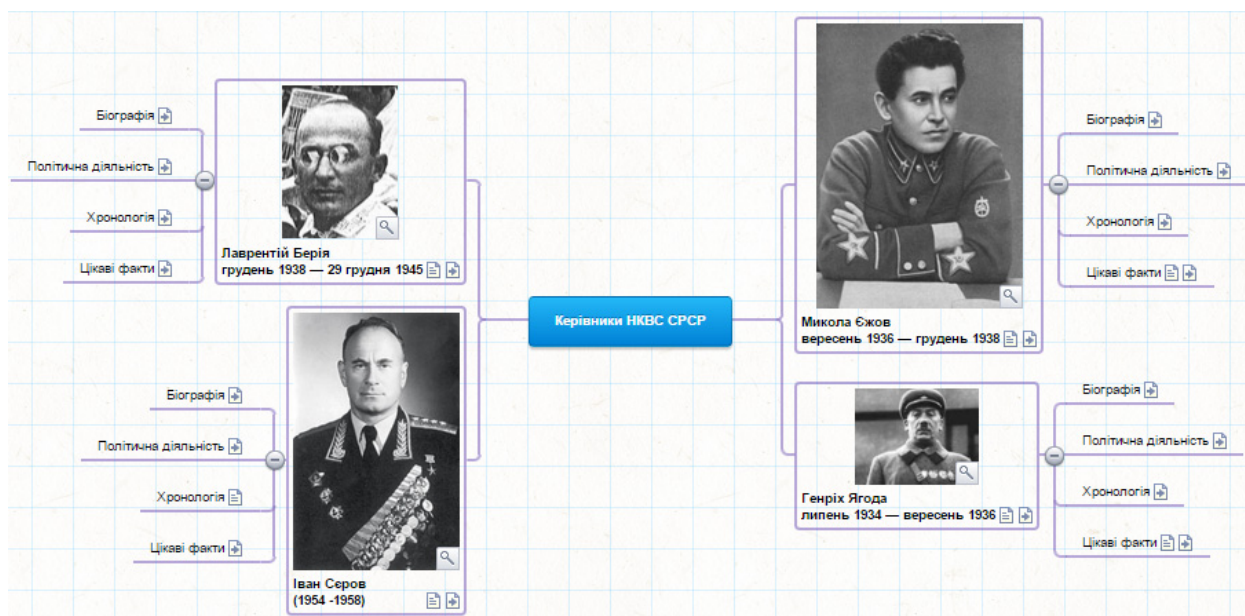

Рис. 2. Ментальна карта «Керівники НКВС», створена в Mind42.com, автор – А.В. Ткаченко

Висновки. Таким чином, робота з ментальною картою є різновидом діяльності педагога та учнів з питань візуалізації. Вчителю важливо своєчасно провести корекцію пояснення матеріалу відповідно до вимог сучасності, роблячи крок уперед, тому що розумна методика забезпечує і успішність, і реалізацію програм, і дисципліну, і результативність роботи вчителя, і подальше зростання й розвиток можливостей учня. Цей аспект дуже важливий і актуальний.

Передбачається, що «візуальні уявлення і методи взаємодії користуються здатністю людського ока пропускати інформацію в мозок, щоб користувачі могли побачити, вивчити і зрозуміти велику кількість інформації за один раз. Візуалізація інформації спрямована на створення підходів до передачі абстрактної інформації в інтуїтивно зрозумілі способи». Візуалізація допомагає зробити предмет цікавим та зрозумілим для учнів, робота з ментальними картами є одним із шляхів підвищення зацікавленості учнів історією.

Література:

1. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен; пер. з англ. Е. А. Самсонов. - 2-е изд. - Мн. : Попурри, 2003. - 304 с.
2. Киридон А. М. Ментальне картографування як інструмент досліджень усної історії / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/histori/107/20136-mentalne-kartografuvannya-yak-instrument-doslidzhen-usnoi-istorii.html>
3. Кіндрат І. Використання інтелектуальних карт у плануванні та організації освітнього процесу / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19935-vikoristannya-intelektualnix-kart-u-planuvanni-ta-organizacii-osvitnogo-procesu.html>
4. Хорькова Л.В. Використання ментальних карт у процесі вивчення інтегрованого курсу з історії у 6 класі / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ped/08march2015/32.pdf>
5. Черній М. Карти знань як засіб збільшення ефективності засвоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-сервісів // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - № 6. – 2012. – С. 87-94.

У статті проаналізовано поняття ментальних карт. Висвітлено можливості використання технологій мейндремпінгу для систематизації та структурування значного обсягу теоретичного матеріалу на уроках історії України з історії рідного краю (10 клас), розкрито їх значення. Визначено ключові предметні компетентності в процесі вивчення історії, які формує ментальна карта; риси ментальних карт; структуру карти знань. Описано методику створення ментальної карти з допомогою on-line ресурсів Mindmeister.com та Mind42.com. Окреслено перспективи використання технологій «Mind Maps» у майбутньому.

Ключові слова: ментальна карта, історія України.

В статье проанализировано понятие ментальных карт. Освещены возможности использования технологий майндмэппинга для систематизации и структурирования значительного объема теоретического материала на уроках истории Украины с краеведения (10 класс), раскрыто их значение. Определены ключевые предметные компетентности в процессе изучения истории, которые формирует ментальная карта; черты ментальных карт; структуру карты знаний. Описана методика создания ментальной карты с помощью on-line ресурсов Mindmeister.com и Mind42.com. Определены перспективы использования технологий «Mind Maps» в будущем.

Ключевые слова: ментальная карта, история Украины.

The article analyzes the concept of mind maps. It deals with the meaning and possibility of using technology of mindmapping for systematization and structuring of a significant amount of theoretical material at lessons of the history of Ukraine and the History of native region (10th form at school). The articles demonstrates the key subject competences in the history study formed with a mind map, the features and the structure of mind maps. The method of creating mind maps with the help of on-line resources Mindmeister.com and Mind42.com is described. The prospects of using the technology «Mind Maps» in future are shown.

Key words: mind map, the history of Ukraine.